

Individuell visningsersättning, IV, budgetåret 2018.

IV är ett generellt konstnärstöd som är avsett att kompensera konstnären för den inskränkning som görs i konstnärens ensamrätt genom upphovsrättslagens § 20. IV utgår i form av en individuell ersättning baserad på det offentliga innehav av verk av respektive upphovsman som söker ersättningen. IV-ersättningen har sin förutsättning och grundval i att konstnären utfört ett arbete vars resultat fortlöpande används.

För budgetåret 2018 yrkas att anslaget beräknas till 58 Mkr varav högst 2,5 Mkr får användas för administrativa kostnader.

Generellt konstnärstöd till hög konstnärlig kvalitet

IV ger bland annat följande effekter för konstnärspolitiken.

- Beroendet av icke konstnärliga inkomster minskar i och med att konstnären får ersättning för en utförd konstnärlig prestation.
- Det konstnärliga skapandet stimuleras eftersom ersättning grundas på tidigare och kommande skapande. Ökad konstnärlig verksamhet inom området offentlig konst påverkar individens ersättning positivt.
- Ersättningen utgår årligen och kompenserar därför ojämna inkomster. IV innebär att konstnären, till skillnad från bidrag och stipendier, kan räkna in den i sin årsinkomst och kan planera sin verksamhet med utgångspunkt i att ersättningen kommer.
- IV baseras på objektiva krav. Beräkningen av ersättningen sker enligt ett offentligt och genomdiskuterat system. Konstnären blir ersatt för det arbete som utförts. Inga subjektiva värderingar av kvalitet eller yrkesverksamhet görs eftersom kvalitetskraven ställs när konsten beställs eller köps in av myndigheten. Ersättningsystemet har därmed en decentraliserad och allsidig definition av kvalitet och yrkesverksamhet. Har man fler verk och stora utförda beställningar når man högre poäng och ersättning.
- Konstinköpen är spridda över landet och IV är geografiskt neutral.
- Systemet gynnar konstnärer med lång yrkesverksamhet eftersom dessa, generellt sett, har fler verk inköpta av offentliga institutioner och myndigheter.
- Systemet är generellt, också i den meningen att man inte efterfrågar inkomstsituation och liknande. Det är en ersättning som har sin grund i utfört arbete, i konstnärens prestation.
- IV ger stöd till kulturskaparna med de lägsta inkomsterna, bildkonstnärer och konsthantverkare.
- Erfarenheterna visar att även relativt låga ersättningar har betydelse för konstnärerna. IV tillför drygt 1 100 konstnärer årligen ett belopp mellan 10 000 och 42 000 kronor, ytterligare drygt 800 konstnärer erhåller mellan 5 000 och 10 000 kronor och utöver det erhåller 1 730 konstnärer mellan 500 och 5 000 kronor.
- IV gör skillnad för konstnärerna.

Bildupphovsrätts målsättningar för IV

Vi anser det motiverat att IV når samma nivå som författarnas individuella ersättning; bibliotekersättningen. Den ersättning som bildkonstnärerna får för en kulturpolitiskt jämförbar prestation ligger cirka 19 Mkr under de 56,3 Mkr som Författarfonden fördelar för 2016.

Vi har satt som mål att den individuella högsta nivån bör ökas till 55 000 kronor (från nuvarande 42 000 kronor) som vi anser vara en godtagbar högsta nivå samt att ersättningen ska vara neutral och inte bidra till könsmissiga skillnader.

Inkomsterna kan ökas

Bildkonstnärerna är den konstnärgrupp som, tillsammans med konsthantverkarna, har lägst inkomster från konstnärligt arbete. Användningen av bildkonsten är omfattande men det ersätts inte alls eller otillräckligt. Problemen ligger i en komplex situation där faktorer som en ogynnsam upphovsrättslagstiftning, konstnärens svaga ställning på sina marknader och betalningsovilja hos många av dem som nyttjar resultaten av bildkonstnärernas arbete spelar stor roll. Uppbyggnaden av ersättningsystem baserade på användning av

konstverk är nödvändigt samtidigt som dessa kompletteras av kulturpolitiskt motiverade bidrag och stipendier. En förbättrad lagstiftning som aktivt stärker konstnärens ställning avseende både upphovsrätt och ersättningar i övrigt är nödvändig för att åstadkomma en förändring.

Negativa effekter av låga inkomster

Bildkonstnärernas svaga inkomstsituation ger följd effekter avseende socialförsäkringar och pensionssystem. Bildkonstnärerna hamnar följaktligen också i en sämre position när det gäller föräldraledighet, sjukersättning, pension etc eftersom konstnären i dessa system betraktas som en medborgare som aldrig eller bara tillfälligt yrkesarbetat. Samtidigt tillför konstnären samhället betydande och bestående värden. IV-systemet är här mycket positivt eftersom det i viss mån kompenserar för detta och eftersom IV särskilt gynnar ett långt aktivt yrkesliv har den särskild betydelse för äldre konstnärer. Eftersom IV är en beskattningsbar inkomst bidrar den till konstnären ställning i socialförsäkringssystemet och minskar utanförskapet.

Det är viktigt att se IV-systemets kompenserande och stödjande effekt i dessa avseenden och förstå att IV spelar en avgörande roll för många konstnärer.

Analys

Statistiken för utdelningarna för åren 1997 till 2016 visar att ökande anslag gynnar alla, dock främst yngre och kvinnor. Omvänt kan man konstatera att stillastående anslag försämrar för yngre och i synnerhet för kvinnor. För vidare analys hänvisar vi till redovisningen av utdelningen 2016 där ett omfattande statistikmaterial lämnas.

I vår analys har vi använt de personer och de verk som var registrerade vid 2016 års utdelning. Till detta har vi lagt till ett antagande om ökad anslagsnivå och förändrad högsta nivå. Det är alltså en linjär framskrivning av nuvarande statistik som visar vad som händer med ökat anslag och ändrad högsta nivå. En sådan metod har brister eftersom vi vet att IV varje år får ett nettotillskott av sökande och konstverk.

Följande har undersökts:

1. Anslagsnivå 37 772 000 kronor med högsta mottagbara belopp 42 000 kronor (vilket motsvarar anslaget 2016).
2. Anslagsnivå 50 000 000 kronor med högsta mottagbara belopp 55 000 kronor.

Det ger följande tabell över utfallet för antal personer i varje inkomstgrupp.

Anslagsnivå tkr	Ej ersatta	500 – 4 999	5 000 – 14 999	15 000 – 24 999	25 000 – 34 999	35 000 – 39 999	40 000 – 42 000	40 000 – 44 999	45 000 – 55 000
37 722	408	1747	1239	415	155	52	152		
50 000	302	1 494	1 271	469	269	76		49	238

Ett ökat anslag möjliggör både att få in fler i ersättningen och att dela ut en ersättning som ger ett reellt bättre resultat för konstnärens ekonomiska situation.

Jämförs anslagsnivåerna ser vi att antalet mottagare som får 35 000 kronor eller mer ökar från 204 till 363. Ser vi på gruppen utan ersättning minskar den från 408 personer till 302. Antalet som får ersättning ökar och detta sker främst bland yngre och bland kvinnor. Det sker även en förskjutning av hela gruppen mot ökad ersättning, till exempel ökar antalet som får en ersättning över 25 000 kronor från 359 till 632 konstnärer.

Redovisning över antal som vid olika högsta belopp och antaganden når det högsta beloppet.

Anslag tkr	Antal personer som får mer än 10 000 kronor	Antal personer som får mer än 20 000 kr	Antal personer som får mer än 30 000 kr
37 722	1 161	520	260
50 000	1 593	825	473

Sambandet mellan ökat anslag och effekt på utdelningen är alltså mycket positiv. Det är få politikerområden där en insats om 12 Mkr ger en så kraftig positiv effekt.

Fler verk kommer löpande in i poängsystemet

Eftersom IV fortfarande är relativt nytt innebär det att fler verk kommer in i systemet än som går bort. Systemet befinner sig fortfarande i en uppbyggnadsfas.

Beräkningen av utfallet tidigare år visar att ersättningen bör öka med cirka 3 % varje år för att undvika att varje individ successivt får lägre ersättning. Det skulle för 2018 innebära en uppräknings av anslaget med cirka 1,2 Mkr.

Tidigare fördelningar

Jämförelse anslag, poängvärde, procentuell förändring 1997 – 2016 i förhållande till året före.

År	Anslag tkr	Poängvärde i kr	Anslags- utveckling	Utveckling Poängvärde i %
1997	10 000	13,20 kr		
1998	10 000	12,00 kr	0 %	- 10 %
1999	11 800	13,37 kr	18 %	11,50%
2000	11 800	12,15 kr	0 %	- 9 %
2001	14 400	14,00 kr	22 %	15 %
2002	16 520	14,90 kr	15 %	6 %
2003	18 205	16,17 kr	10 %	8,50 %
2004	23 205	18,80 kr	27 %	16 %
2005	22 972	18,22 kr	- 1 %	- 3 %
2006	26 249	20,09 kr	14 %	10 %
2007	26 746	20,03 kr	2 %	- 0,30 %
2008	27 013	19,89 kr	1 %	- 0,70 %
2009	32 713	33,81 kr	21 %	70 %
2010	34 213	34,72 kr	4,59 %	2,69 %
2011	34 213	34,66 kr	0 %	- 0,17 %
2012	35 063	34,48 kr	2,48 %	- 0,52 %
2013	35 063	33,43 kr	0	- 3,05 %
2014	36 205	34,41 kr	3,15 %	2,84 %
2015	37 405	35,63 kr	3,31 %	3,55 %
2016	37 722	35,33 kr	0,85 %	-0,8 %

Statistiken visar att anslaget varit oförändrat vid fem tillfällen och minskat ett år jämfört med det föregående året. Det har resulterat i att poängvärdet gått ned dessa år (markerat med fetstil i tabellen), vilket innebär att alla som inte kan kompensera sig med att anmäla in nya verk får lägre ersättning dessa år. Detta drabbar särskilt dem med lägre poäng. För de som nått taket för högsta belopp, händer inget, eftersom de har poäng som överstiger vad som motsvarar maximala beloppet.

Vi kan nu notera att anslaget, mätt ur den individuella mottagarens perspektiv, genom de ökningarna som skett 2014 och 2015 bromsat den tidigare successiva sänkningen av ersättningen. Vi är i nivå med 2010 års

poängvärde. Samtidigt måste även konstateras att den långsiktiga uppbyggnaden av IV fortfarande är halverad om de första åtta åren jämförs med de senare. Den ökning som sker 2016 med 0,85 % medför ingen förbättring och bekräftar den svaga ambitionsnivån. Det noteras även i redovisningen för anslaget användning 2016 att vi ser att antalet som inte kommer upp i lägsta nivå blir fler, att kvinnorna och de yngre konstnärerna tappar i ersättningsnivåer.

Reformeringen av syftet 2009 medför att det inte längre går att göra en automatisk jämförelse av siffrorna från 2009 (och senare) med tidigare år.

Aktivitet ska vara lönsamt

IV är ett ersättningssystem för yrkesutövande konstnärer och hänsyn tas till, som i alla ersättningssystem, graden av yrkesaktivitet. Den med högre aktivitet får högre ersättning än den som varit mindre aktiv.

Ersättningens högsta belopp måste därför ligga på en sådan nivå att de med hög aktivitet på området får en till detta anpassad ersättningsnivå. De med lägre, men signifikant, aktivitet måste också innefattas i systemet och nå en ersättning som är reell, men samtidigt relaterad till dem med högre aktivitet. Den högsta möjliga ersättningen ökade 2010 med 5 % (2 000 kronor), efter att ha stått stilla sedan 2004, och är nu 42 000 kronor.

Aktivitet är relaterad till ålder, vilket framgår av samtliga redovisningar för åren 1997 – 2016. Därför är IV-systemet ett viktigt komplement för äldre konstnärer, som ofta saknar en kompensation för inkomstbortfall till följd av ökad ålder, minskad yrkesverksamhet och tidigare års låga inkomster vilket omöjliggjort ett sparande till pensionsåldern. IV ger därför en lösning till dem som under ett aktivt yrkesliv varit underbetalda i förhållande till sin prestation och innebär att färre av dessa inte hamnar i ekonomiska svårigheter vid högre ålder.

Anslagsnivåer 2018

För att bevara ersättningen på 2017 års nivå krävs en ökning av anslaget med cirka 1,5 Mkr. Lägre anslag skulle innebära att färre får ersättning och att samtliga med ersättning får lägre belopp.

För att uppnå en utveckling av IV-systemet med positiva inkomsteffekter för yngre konstnärer och kvinnor behövs en uppräknig utöver dessa 2,5 Mkr. Genom konstruktionen med ett högsta möjliga individuellt ersättningsbelopp om 42 000 kr omfördelas pengarna inom systemet till de som har ersättningar understigande detta belopp, alla dessa gynnas proportionellt lika. Det innebär ökad ersättning till yngre och kvinnor (vilket ofta sammanfaller, eftersom det är övervägande kvinnor bland yngre sökanden). En sådan positiv effekt blir märkbar när anslaget ökar med 4 Mkr eller mer.

En ökad ersättning för yngre och kvinnor, samt en höjning av ersättningsnivån från nuvarande 42 000 kronor till 50 000 kronor, skulle möjliggöras genom ett anslag som ökas med 12 Mkr. En ökning av anslaget med 19 Mkr skulle möjliggöra en höjning av ersättningen till 55 000 kronor som högsta belopp.

Effekten av individuell visningsersättning

Effekten av förstärkta generella konstnärsersättningar är inte utvärderade och kunskaperna är därför begränsade. Effekten av IV-ersättningen kan analyseras eftersom Bildupphovsrätt har en databas som innehåller en mängd uppgifter om IV och vilka mottagarna är. Vi vill medverka till att en vetenskaplig studie genomförs, eftersom det är angeläget att kunskapen om statliga insatser på detta centrala område förbättras. Det är särskilt angeläget att studera IV-fördelningen ur ett genusperspektiv och om ersättningen når de ställda politiska kraven på att fungera jämställt.

Bred genusundersökning

Den genusundersökning Bildupphovsrätt genomförde 2011 av IV-systemet visar att det finns en grundläggande könsmässig ojämlikhet inom konstnärsyrket. Vår undersökning påvisar behovet av en vetenskapligt genomförd studie över området. Det ligger inte inom Bildupphovsrätts uppdrag att genomföra en sådan och vi saknar nödvändig kompetens. Vi vill framföra till Kulturdepartementet att vi ser det som angeläget att en sådan studie kommer till stånd och vi är givetvis beredda att bidra till en sådan på det sätt vi kan.

Unik databas

Bildupphovsrätt förfogar nu, genom den databas som byggts upp, över en unik förteckning av samhällets offentliga konstinnehav. Trots vissa brister är det en kunskapskälla som torde kunna komma andra verksamheter till godo och för att ge ökad kunskap om den offentliga konsten. Bildupphovsrätt är intresserade

av att diskutera utvecklingsplaner för databasen och ett vidgat användningsområde. Vi ser flera utvecklingsmöjligheter (forskningsunderlag, inventarieregister etc.) och tycker det vore angeläget att databasen nyttjas för att öka kunskaperna om bildkonstens roll i samhället. Vi föreslår till exempel:

- Analys av årliga konstinköp hos kommuner, landsting och statliga institutioner,
- analys av ovan nämndas konstinnehav och inköspolitik under viss tid,
- analys över konstnärernas inkomster av konstnärlig verksamhet (kompletterande frågor behövs),
- analys över kompletterande åtgärder inom konstnärspolitiken,
- analys över påverkan på förändringsbehov inom socialförsäkringssystem och pensionssystem samt
- Genusrelaterad kunskap om konstnärsyrket.

Genom en utveckling av programvaran kan ett konstinnehavsregister skapas för användning på myndighetsnivå. Det är tyvärr ett känt faktum att existerande register är av svag kvalitet och ofta uppbyggda på olika plattformar. Bildupphovsrätt önskar diskutera om detta är ett möjligt projekt att initiera.

Administration

IV är en integrerad och naturlig del av Bildupphovsrätts verksamhet och tar gemensamma resurser i anspråk i form av personal och material. Om IV inte bär sin del av Bildupphovsrätts totala kostnad får dessa subventioneras av andra verksamhetsgrenar som får ta en större del av de gemensamma kostnaderna. Bildupphovsrätts samtliga intäkter kommer från kostnadsavdrag från upphovsrättsliga intäkter genererade av bildkonstnärer. IV-systemet hanterar över 4 150 konstnärer varav ca 3 750 som mottagare av ersättning och deras cirka 225 000 konstverk i offentlig ägo.

Bildupphovsrätt genomför successivt en nödvändig förnyelse av datasystemet BUSAS. Nuvarande programvara, Visual Basic, har lagts ned av Microsoft och är ett döende program. Sedan 2015 kan IV sökas och administreras, papperslöst via en webbapplikation, av konstnären själv. Utbyggnaden av dataprogrammet fortsätter 2018 med att personhanteringen ska moderniseras och föras över i nytt programspråk, en nödvändig med kostsam åtgärd.

Administrativa kostnader för 2018 har beräknats till cirka 2 500 000 kronor.

Sammanfattning

Så länge ersättningssystemen för konstnärerna är svagt utvecklade kommer det att påverka kulturpolitiken negativt. Behovet av sociala stödinsatser och arbetsmarknadsrelaterade insatser kommer hela tiden att markera sin närvaro. Det blir därmed svårt att utveckla och bedriva en framsynt kulturpolitik. Det är därför både fruktbart och nödvändigt att bygga upp ersättningssystem baserade på yrkesverksamhet. Satsningar på ett område drar med sig andra områden och bidrar därmed till en positiv utveckling för helheten. IV är ett av de mest positiva områdena för konstnärerna.

För budgetåret 2018 yrkas att anslaget beräknas till 58 Mkr varav högst 2,5 Mkr får användas för administrativa kostnader.

2016-02-13

Mats Lindberg

VD Bildupphovsrätt